

PUOLUSTUSMINISTERI ANNELI TAINAN ESITELMÄ 9.3.1998 SUOMEN SOTATIETEELLI SESSÄ SEURASSA MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULULLA

Puolustusministeri Anneli Taina piti Suomen Sotatieteellisessä seurassa 9.3.1998 esitelmän aiheesta "ajankohtaista puolustushallinnosta". Hänen esityksensä painottui ajankohdasta johtuen luonnollisesti hallituksen lisätalousarvioesitykseen liittyvään puolustusvoimiemme materiaalisen valmiuden kehittämiseen.

Ministeri Tainan esitelmä ajoittui hallituksen lisätalousarvioesityksen käsittelyssä vaiheeseen, jossa esitys oli lausuntokierroksella eduskunnan valiokunnissa. Tuolloin ei ollut vielä hallitusryhmien kesken päästy sopuun esityksen lopullisesta muodosta.

Ministeri Anneli Tainan esitelmän tekstin on tässä artikkelissa olevaan muotoon kirjannut majuri Esa Vanonen.

"Puolustushallinnon tämän hetken ajankohtaiset asiat ovat käytännössä seurausta hallituksen 17.3.1997 eduskunnalle antamasta turvallisuus- ja puolustuspoliittisesta selonteosta. Selonteko linjasi myös materiaalihankinnat vuoteen 2008 asti. Siksi onkin erikoista, että puolustushallinnon edustajien katsotaan "pimittäneen" esillä olevaa helikoptereiden tilausvaltuuksiin liittyvää tietoa ja asian katsotaan tulleen yllättäen esille.

Puolustuspoliittinen selonteko on perusta nykyisille puolustushallinnossa toteutettavalle tai suunnitellulle kehittämiselle. Selontekoa valmisteltiin Puolustusneuvostossa ja sitä edelsi virkamiestyöryhmien mittava työ. Selonteko käsiteltiin hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittisessa valiokunnassa Tasavallan Presidentin johdolla, minkä jälkeen hallitus antoi yksimielisenä selonteon eduskunnan käsiteltäväksi. Yksimielisyys viiden puolueen hallituksessa on merkittävä puolustuspoliittisissa kysymyksissä ja osoittaa asenteiden muutosta.

Selonteon tultua eduskunnan käsiteltäväksi sen sisällöstä aluepolitiikkaan liittyvät asiat, kuten Oulun ja Vaasan varuskuntien lakkauttamiset, saivat merkittävimmän huomion niin eduskunta- kuin julkisessakin keskustelussa. Ajatus helikoptereiden hankkimisesta puolustusvoimillemme oli kirjattu selonteon tekstiin, mutta siihen ei kritiikkiä kohdistettu. Keskustelu syntyi vasta valtion tulo- ja menoarvion käsittelyssä.

Selonteon linjauksien johdonmukaista seurausta ovat tällä hetkellä toteutettavat rauhan ajan koulutusorganisaation kehittämiseen liittyvät toimenpiteet. Näistä varsin huomattavan tunnekuohun aiheutti päätös lakkauttaa Vaasan ja Oulun varuskunnat. Päätös on osa koulutusorganisaation kehittämistä, jonka päämääränä on terävöittää puolustusvoimiemme kykyä vastata muuttuneiden olosuhteiden asettamiin haasteisiin.

Kehitteillä olevat kolme valmiusyhtymää - yksi kullakin maanpuolustusalueella - ovat puolustusjärjestelmämme keskeisimpiä välineitä ylläpitää uskottavaa ja itsenäistä puolustuskykyä. Niiden luominen on tärkein tavoitteemme lähivuosina. Tämä on selkeästi havaittavissa myös resurssien kohdentamisessa.

Tällä hetkellä hallinnonalaamme koskevissa keskusteluissa on arvosteltu helikopterihankintoja koskevia suunnitelmia ja selvityksiä. Yksi tärkeimmistä valmiusyhtymien peruslähtökohdista on riittävän nopeasti, tarvittaessa valtakuntamme koko alueella käytettävissä oleva, kaikissa olosuhteissa toimintakykyinen joukko. Tämä puolestaan edellyttää uudenlaista ajattelua ja materiaalista valmiutta maavoimiltamme. Keskeinen elementti mainitun valmiuden saavuttamisessa on helikopterikuljetusten joukkojen käyttö.

Puolustusvoimien kehittämiseen liittyy myös varusmiesten palvelusaikajärjestelmän uudistaminen. Palvelusaikojen koskeva lainmuutos astuu voimaan 1.7.1998. Tuon ajankohdan jälkeen palvelukseen astuvien varusmiesten palvelusajat ovat 6, 9 ja 12 kuukautta. Uudistamiseen liittyy luonnollisesti puolustusvoimien koulutusorganisaation tehostaminen sekä joukkotuotantoperiaatteen kehittäminen vastaamaan sille asetettuja tavoitteita. Muutoksella on myös haluttu pienentää palveluksessa olevien määrän huomattavan suurta vaihteluväliä, mikä on asettanut varuskuntien majoituskapasiteetin tietyissä vaiheissa koviin. Jatkossa jakautuu myös aiempaa tasaisemmin koulutusryhmien ja -osastojen koot, mikä mahdollistaa koulutusorganisaation nykyistä optimaalisemman työrasitteen.

Palvelusaikojen muutos ei tapahdu aivan kitkatta. Pidemmän palvelusajan suorittavien asevelvollisten motivointiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Yksi keino on ollut päivärahauudistus, josta tehtiin päätös vuoden alussa. Sen mukaan 6 kuukautta palveleva saa päivärahaa 19,00 mk, 9 kuukautta palveleva 34,00 mk ja 12 kuukautta palveleva 49,00 mk. Tämän lisäksi on esitetty, että puolustusvoimien antama johtajakoulutus voidaan lukea hyödyksi opintoviikkoina siviilioppilaitoksissa. Päätöksiä tästä ei ole tehty, mutta suhtautuminen asiaan on ollut positiivista muun muassa oppilaitosten edustajien sekä opiskelijajärjestöjen piirissä. Näistä huolimatta puolustusvoimien koulutusorganisaatioon tulee kiinnittää erityistä huomiota koulutuksen sisältöön, järjestelyihin ja olosuhteisiin palvelusai-
kauudistuksen myötä.

Vuoden 1997 syksyllä eduskunta edellytti tuolloisen valtion tulo- ja menoarvion käsittelyn yhteydessä puolustusministeriöltä lisäinformaatiota valmiusyhtymiin liittyvästä tilausvaltuudesta. Nyt pyydytetyt lisäselvitykset ovat valmistumassa ja ne annetaan eduskunnalle lähipäivinä.

Valmiusyhtymien varustaminen on kokonaisuus, joka ulottuu ajallisesti aina vuoteen 2006. Tuolloin järjestelmä on olemassa olevien suunnitelmien mukaan perusteiltaan toimiva kokonaisuus. Vuosina 1998-2006 valmiusyhtymien varustamisen keskeisin sisältö kattaa helikopterijärjestelmän pääosien lisäksi kolmelle valmiusyhtymälle mm. seuraavia järjestelmiä tai materiaali-ryhmiä:

- Panssarintorjuntajärjestelmä (keskitorjunta)
- Kranaatinheitinjoneuvot
- Taistelujoneuvot (noin 2-3 pataljoonalle)

- Pimeätoimintavälineitä
- Erikoisampumatarvikkeita
- Kenttäykistöasejärjestelmän osia
- Ilmatorjuntaohjus 2005 (kevyt kohdetorjuntajärjestelmä)
- Yhtymän viestijärjestelmän täydennys (YVI II)
- Digitaalinen kenttäradiokalusto
- Esikuntalaitteita
- Tiedustelu- ja elektronisen sodankäynnin välineitä
- Taistelijan suojarusteita
- Teknillisen huollon välineistöä
- Maastoajoneuvoja

Julkista keskustelua leimaa selkeästi sen keskittyminen pelkästään helikoptereihin. Hallinnonalallemme jo pelkästään kehittämistyön pitkäjänteisyyden vuoksi on tärkeää, että varustamiseen liittyvä tilausvaltuus hyväksytään kokonaisuutena.

Usein helikopterihankinnoista keskusteltaessa kuulee vastaväitteiden joukossa kysymyksen: "Mikä kiire meillä on hankkia helikoptereita?". Tarkasteltaessa helikopterikalustoa lähialueillamme ja Euroopassa yleensä, voidaan esittää vasta-argumentti: "Miksi vasta nyt?".

Euroopan sotilaallisesti liittoutumattomissa maissa, kuten Ruotsissa, Sveitsissä ja Itävallassa, helikoptereita on kunkin maan puolustusvoimissa noin sata. Itäisen Euroopan valtioilla helikoptereiden määrät vaihtelevat huomattavasti, mutta ovat keskimäärin ehkä kolminume roisissa luvuissa. Venäjän määrä on pari tuhatta. Euroopan Nato-maiden helikoptereiden määrät eivät kerro koko totuutta, koska liittolaismaiden kalusto on tarvittaessa käytettävissä kyseisen maan hyväksi. Luvut vaihtelevat kuitenkin joistakin kymmenistä noin tuhanteen. Suomi yhdeksällä helikopterillaan on joka tapauksessa poikkeus.

Eri maiden puolustushallintojen tiivistynyt yhteistyö on lisännyt myös materiaalihankintoihin liittyvää tiedonsaannin avoimuutta. Tässä suhteessa maallamme on saatavissa sekä taloudellisia resursseja että henkilöiden työmäärää säästävää tietoutta varsin laajalti. Itse olen saanut arvokasta tietoutta muun muassa vierailullani Hollannissa. Siellä on tehty päätös sekä kuljetus- että taisteluhelikoptereiden hankkimisesta. Ruotsilla on Suomea pidemmälle ulottuva kokemus helikopteritoiminnasta ja he ovat uudistamassa kalustoaan. Mainittakoon tässä yhteydessä, ettei mitään maata tulla sulkemaan pois mahdollisia hankintapäätöksiä tehtäessä; olemme kiinnostuneita kaikista meille soveltuvista helikopterityypeistä.

Suomen on väitetty lisäävän kansainvälisen suuntauksen vastaisesti puolustusmenojaan. Viime vuosien huomattavasta hävittäjähankinnasta huolimatta puolustusmenojen osuus valtion menoista on ollut ja tulee olemaan nähtävissä olevassa tulevaisuudessa Euroopan pienimpiä.

Norjan puolustusmenot olivat noin kaksinkertaiset maahamme verrattuna, vaikka vuoden 1995 BKT oli Norjassa vain noin 1,2 -kertainen Suomeen verrattuna. Vastaavasti Ruotsin puolustusmenot olivat noin kolminkertaiset meidän vastavaan verrattuna, vaikka Ruotsin BKT oli hieman alle kaksinkertainen Suomeen verrattuna.

Suomen valtion velan ja taloutemme tasapainottamisen vuoksi ei ole mahdollista, että valtion menojen osuutta bruttokansantuotteestamme lisätään tai edes pidetään nykyisellä tasolla. Niitä on vähennettävä, jolloin on odotettavissa kriittistä suhtautumista kaikkien hallinnonalojen menokehyksiin. Puolustushallinnon menokehyksiä tarkasteltaessa on kuitenkin erityisen tärkeää huomata, ettei maanpuolustuksemme lakisääteisiä tehtäviä voida suorittaa osto- tai kuntien velvoitteiksi määritettävänä palveluina. Puolustusvoimien lakisääteiset tehtävät edellyttävät riittävällä tasolla olevia taloudellisia resursseja.

Tulevina vuosina on puolustushallinnon taloudellisten resurssien sisäistä painotusta siirrettävä selkeästi toimintamenoihin materiaalihankintojen kustannuksella. Tämä on nähtävissä myös turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon mukaisten puolustusministeriön sidottujen menojen suhdetta tarkastelemalla; talousarvion mukaisen ja toimintamenokehysten suhteen vaikeimman vuoden 1998 jälkeen suhde tulee muuttumaan noin 2:1:een nykyisen 1:1 sijasta toimintamenojen eduksi. Näin tulee olemaan siitäkin huolimatta, että materiaalihankintamäärärahoissa ei ole tällä hetkellä arvioitu muiden kuin voimassa olevien tilausvaltuuksien sekä valmiusyhtymien tilausvaltuuksien menotarpeet. Suhde tulee tuolloin olemaan samaa tasoa kuin mitä se oli ennen Hornet-hankintojamme.

Toimintamenokehysten suhteellinen ja määrällinen lisääntyminen tulee mahdollistamaan tämän vuoden jälkeen muun muassa kertausharjoitus- ja muun koulutuksen tehostamisen. On huomattava myös, että aiotut helikopterihankinnat eivät aiheuta tarvetta nostaa puolustusmäärärahoja. Tämä on syytä todeta varsinkin, kun viime aikoina on esitetty kritiikkiä puolustusministeriön materiaalihankintojen valtiontaloudellisia vaikutuksia kohtaan.

Pohdittaessa helikopterihankintoihin tarvittavia määrärahoja korostan, että menot eivät siis lisää tarvetta lisätä puolustusmäärärahoja. Hankinnat edellyttävät miljardiluokan tilausvaltuutta, joka puolestaan jakautuu useille vuosille. Vuositasolla menot ovat suuruusluokkana satoja miljoonia. Tällöin niiden, jotka mieluummin kohdentaisivat kyseiset varat muualle, kannattaa pysähtyä harkitsemaan sitä mitä puolustuskyvyn heikentäminen merkitsisi. Se heikentäisi samalla sitä kansalaisten perusturvallisuutta, jota puolustusvoimat rauhan aikana muun muassa ennaltaehkäisevässä muodossa ja mahdollisen kriisin kohdatessa meille kaikille tarjoavat. Luopumalla puolustusvoimien toiminnasta ei voida hoitaa yhteiskunnallisia ongelmia.

Yhtenä syynä helikopterihankintaan kohdistuvaan kritiikkiin on mainittu Hornet-hankinnan aiheuttamat ennakoimattomat kustannukset ja hankintaan liittyneiden tietojen salaaminen. Hankinta toteutettiin kuitenkin erittäin perusteellisen ja yksityiskohtaisen valmistelun jälkeen. Hankintapäätöstä tehtäessä päättäjiä ei huijattu eikä hankintaan liittyvää tietoutta heiltä salattu. Perusteet olivat selvillä ja ne tuotiin esille. Hankintapäätöksen jälkeistä maamme joutumista talouskriisiin eivät hankkeen valmistelijat eivätkä päättäjät voineet ennalta tietää. Kustannusten nousun mahdollisuus sen sijaan tuotiin esille, mutta sen suuruus ei ollut ennalta arvioitavissa. Tulevissa hankinnoissa aiemmat kokemukset luonnollisesti hyödynnetään mahdollisimman hyvin.

Helikopterihankintojen yhteydessä on mahdollista, että maamme valuutta on euro. Euron suhdetta muihin valuuttoihin on tietysti vaikea arvioida. Myöskään tulevaa työn hintaa ei kyetä tänä päivänä arvioimaan. Monia muita muuttuvia arvoja on myös olemassa. Joka tapauksessa siirtymisen euroon voisi arvioida hyödyntävän tehtäviä kaappoja valuutan vakauden ansiosta.

Eduskunnan käsiteltävänä oleva hallituksen esitys lisätalousarvioksi, joka sisältää helikoptereiden tilausvaltuuden, tulee äänestykseen lähiviikkoina. Tilausvaltuuden tarkoitus on laajemmin tarkasteltuna mahdollistaa materiaalisesti meillä oleva puolustusvoimien rakennemuutos omalta osaltaan. Tilausvaltuus on osa kokonaisuutta, jonka päämääränä on muodostaa puolustusvoimien kolme valmiusyhtymää. Rakennemuutos on kokonaisuus, joka toimiakseen edellyttää kaikkien osien saatavuutta.”

Valiokuntien lausuntojen ja hallitusryhmien asiaan liittyvän 17.3. tekemän päätöksen jälkeen eduskunta käsitteli lisätalousarvioesityksen. Äänestyksessään 1.4.1998 eduskunta hyväksyi hallituksen lisätalousarvioesityksen siihen sisältyvine kuljetushelikoptereiden tilausvaltuuksineen tietyin edellytyksin.

Puolustusministeriö lähetti huhtikuun lopulla kuljetushelikopterihankinnan virallisen keskusteluyhteyden avauskirjeen kymmenelle ulkomaiselle yritykselle.

Puolustusvoimat aloittivat alustavat keskustelut helikopterivalmistajien kanssa kesäkuussa 1998. Keskusteluihin osallistuivat helikopterihankkeen projektihenkilöstö sekä puolustusministeriön ja kotimaisen puolustusvälineiteollisuuden edustajat. Keskusteluja seurasi käynnit valmistajien luona syys- ja lokakuussa. Kuljetushelikoptereiden tarjouspyynnöt on ollut tarkoitus lähettää aikaisintaan vuoden 1998 lopussa.